

²⁴ OPREA Gheorghe, AGAPIE Larisa. – *Op. cit.*, p. 284.

²⁵ AMZULESCU Al., CIOBANU Gh. – *Vechi cântece de vitejii*. București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1956. – P. 13.

²⁶ COMIȘEL Emilia. – *Op. cit.*, p. 21.

²⁷ GHILAȘ V. – *Timbrul în muzica instrumentală tradițională de ansamblu*. Chișinău, 2001. – P. 62.

²⁸ CEAICOVSCHI-MEREȘANU G. – *Serghei Lunchevici*. Chișinău, „Literatura Artistică”, 1982. – P. 16 – 17.

²⁹ OPREA Gheorghe, AGAPIE Larisa. – *Folclor muzical românesc*. București, Editura Didactică și Pedagogică, 1985. – P. 45.

³⁰ RĂDULESCU Speranța. – *Op. cit.*, p. 161.

³¹ *Idem*, p. 162-163.

³² *Idem*.

³³ RUSSO A. – *Poezia populară*. Chișinău, 1992

³⁴ CIAICOVSCHI-MEREȘANU G. – *Literatura muzicală moldovenească*. Chișinău, Editura „Lumina”, 1982. – P. 39.

CONTRIBUTIONS TO THE RESEARCH OF COBZA

Abstract

The author undertakes a short presentation of the history of the traditional musical instrument named cobză. The same time he observes the path of reaffirmation of this instrument in popular music in Moldova. This happened due to the fact that at the Department of History of Music and Folklore at the Academy of Music, Theatre and Fine Arts the students learn compulsory to sing on cobza. He comes to the conclusion that this musical instrument, mentioned in chronicles in the XVII th Century, doesn't have the same construction as the other instruments of this type in West and East.

**Lector superior,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice,
conducătorul Ansamblului de Cobzari.**

ABORDAREA CLASIFICĂRII REPERTORIULUI PENTRU VIOARĂ DIN ZONA FOLCLORICĂ DE NORD A REPUBLICII MOLDOVA

Nicolae SLABARI

Rezumat

În articol, autorul formulează problema clasificării repertoriului pentru vioară din zona de nord a Republicii Moldova. Pentru a opera această clasificare au fost utilizate date de arhivă și de teren. Autorul realizează o clasificare a repertoriului în baza câtorva criterii specifice atât muzicii folclorice, cât și celei literare, încadrându-se în limitele sf. sec. XIX- începutul sec. XXI.

Clasificarea este unul dintre instrumentele principale de lucru în cercetarea științifică. În etnomuzicologie, clasificarea s-a impus ca o metodă de abordare și sistematizare a unui material muzical concret după anumite criterii, pentru a releva specificul sau particularitățile comune ale fenomenului studiat. În spiritul dicționarilor explicative prin verbul *a clasifica* definim acțiunea de a împărți sistematic, a repartiza pe clase sau într-o anumită ordine. *Clasificarea* presupune o operație prin care obiecte, fenomene etc. sunt ordonate și grupate după anumite criterii, în diferite clase etc¹. Și în cercetarea etnomuzicologică modernă clasificarea este unul dintre instrumentele de operare cu rezultatele cercetărilor științifice.

Vom recurge la această metodă în procesul ordonării și analizei datelor despre repertoriul de vioară pentru a putea releva unitatea și diversitatea lui. În literatura de specialitate au fost propuse diferite clasificări, după anumite criterii, a unui material muzical concret. Pentru că sarcina „clasificării unui material muzical folcloric este pluridirecțională, multicentrală și plurimodală, reperând mai multe laturi ale vieții sociale, reflectând diferite necesități culturale sau de trai și manifestându-se în multiple modalități”².

Pentru elaborarea acestui articol am studiat colecția de înregistrări din arhiva Catedrei Folclor a Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice, și am întreprins mai multe cercetări de teren în localitățile din zona de nord a republicii.

Prezența vioarei în cultura noastră tradițională este legată de fenomenul lăutăriei, aspect important al culturii populare. Repertoriul folcloric pentru vioară din zona de nord, care reprezintă obiectul nostru de studiu, este divers sub aspect funcțional, semantic, structural, provenind din diferite contexte sociale, domenii artistice etc. De aceea, pentru abordarea lui considerăm necesară elaborarea unui sistem de criterii de clasificare a materialului muzical pentru a determina rolul, funcția, diversitatea și importanța sa în contextul social, și pentru a realiza o analiză muzicală a acestuia.

Multitudinea criteriilor de clasificare existente în literatura de specialitate în raport cu muzica literată și cea folclorică, ne permit să realizăm o clasificare complexă atât la nivelul sistemului de creații ce reprezintă repertoriul pentru vioară în general,

cât și la nivel morfologic. Pentru a realiza o analiză exhaustivă a repertoriului pentru vioară, privit ca un sistem integrat de creații muzicale, propunem următoarele criterii de clasificare: domeniul artistic muzical, contextul social, funcțional, diacronic, subiectul tematic, sursa primă de execuție, sincron, aplicativ³.

După criteriul *domeniului artistic muzical* delimităm în repertoriul tradițional pentru vioară din zona de nord creații folclorice și literate. Este bine cunoscut faptul că lăutarii întotdeauna au posedat un repertoriu divers care include creații din diferite sfere ale muzicii, de la cele mai vechi până la cele mai moderne manifestări în domeniu. Astfel, constatăm prezența permanentă în repertoriul violoniștilor lăutari a fragmentelor din opere, din creația simfonică, camerală, lucrări din repertoriul muzicii de fanfară și de promenadă, romane de autor, creații ale muzicii de divertisment, creații din muzica pentru cinema etc.

Printre cele mai cunoscute creații din *muzica literată*, preluate de lăutari, vom menționa *Ave Maria* de J. S. Bach; *Serenada nr. 13* și secvențe din *Simfonia nr. 40* de W. A. Mozart; *Anotimpurile* de A. Vivaldi; *Adagio în G-dur* de T. Albinoni; *Carnaval venețian* de N. Paganini; secvențe din *Aida* și *Traviata* lui G. Verdi; *Habanera* din opera *Carmen* de G. Bizet; *Marș de nuntă* de F. Mendelssohn-Bartholdy; *Dansurile Ungare* (în special nr. 1, 5, 6) de J. Brahms; *Vals* din *Bal-mascat* și *Dansul cu săbii* din *Gayane* de A. Hacıaturian; *Valsul florilor* din suita nr. 8 și secvențe din baletul *Lacul lebedelor* de P. Ceaiikovski; *Ceardaș* de C. Monte; *Rapsodia română* nr. 1 de G. Enescu; *Dunărea albastră*, și *Radetzky-Marș* de J. Strauss, *Bolero* de M. Ravel etc.

Din *muzica de divertisment* vom evidenția următoarele creații: *O sole mio* de E. di Capua, *Мохнатый шмель* de A. Petrov, *Brise Napolitaine* de A. Musichini, *Espana cani* de P. Marquina, *Tangoul țigănesc* de A. Gadi, *Cumparsita* de G. Rodriguez, renumitele tangouri ale lui A. Piazzola, *Ipanema* de A. Carlos Jobim, *Lambada* de L. Kaoma, *Summertime* de G. Gershwin, *La paloma* de S. Iradier, *Misty* de E. Garner, *Caravan* de D. Ellington, *Night in Tunisia* de D. Gillespie, *Somnul de toamnă* de I. Goys, *Утомленное солнце* de E. Petersburski, *Love story* de F. Lee, *Besame mucho* de C. Velasques, *Tico-tico* de Z. Abreu ș. a.

Creațiile folclorice se remarcă printr-o mare diversitate sub aspectul genurilor și speciilor, originii etnice diacronic etc. Astfel, axându-ne pe *criteriul contextului social*, avem în vedere apariția și circulația inițială a creațiilor, muzica folclorică pentru vioară din zona de nord conține creații de origine rurală și urbană. Din folclorul țărănesc lăutarii au preluat în special repertoriul de dans nonritual, melodiile de doină și cântec liric, repertoriul de nuntă. Aceste melodii de origine țărănească, sunt reinterpretate în manieră lăutărească. De asemenea, în baza acestui melos țărănesc sunt create noi piese. Deseori lăutarii păstrau numele interpretului de la care au fost preluate creații sau includeau în titlul unei noi versiuni numele propriu. Din cercetările realizate de noi în ultimii ani menționăm *Hora lui Toader*, *Hora lui Terente*, *Hora lui Aurică lăutarul*, *Sârba lui Tudor Căldare*, *Sârba lui Gonțearuc*, *Sârba lui Mihai Cojocaru*, *Sârba lui Tudor Gronic*, *Sârba lui Petru*. Cu anumite ocazii lăutarii interpretau și muzica din cadrul obiceiurilor cu măști al sărbătorilor de iarnă, incluzându-se organic în acțiunea acestor manifestări.

Repertoriul de origine țărănească a fost completat permanent în decursul evoluției fenomenului lăutăriei cu creații noi, apărute datorită dezvoltării orașelor ca centre social-politice și economice și a folclorului reprezentativ.

În grupul creațiilor de origine *urbană* includem melodiile de ascultare care se disting prin virtuozitate interpretativă. Evidențiem:

- muzica de café-concert, cu horele și sârbele de concert și cântecele de popularitate (de petrecere), spre exemplu: *Vântul*, *Sârba de concert*, *Hora de concert*, *Hora furtuna*, *Hora în șapte scări*, *Ciocârlia*, *Hora primăverii*, *Ceasul*, *Căsuța noastră*, *Sanie cu zurgălăi*, *Trenule mașină mică*, *Trandafir de la Moldova* etc.;

- melodiile de romanță, spre exemplu: *Trilu lilu*, *Plânge o vioară*, *Pe lângă plopii fără soț*, *La umbra nucului bătrân*, *Iubesc femeia*, *Zaraza*, *Mână*, *birjar*, *Ce faci astă seară*, *Vrei să ne-ntâlnim sâmbătă seara*, *O seară la Constanța*, *De ce m-ați dus de lângă voi*, *Car frumos cu patru boi*, *Seara pe deal*, *De ce nu-mi vii*, *Se scuturau toți trandafirii*, *Bătrânețe haine grele* etc.

- piese preluate sau create în baza folclorului altor popoare⁴: valsul, tangoul, blues-ul, bossa-nova etc. De asemenea creații cu caracter oriental, grecești, armenesti, rusești, bulgărești, sârbești ș. a., precum *Ayerlik* (melodie de origine orientală), *Syrtaki* (melodie grecească semnată de M. Teodorakis); *Armeneasca* – o melodie adusă de violonistul Caro Carapeitian în anii 60-70 ai sec. XX, care a cucerit publicul meloman devenind o creație concertistică, de virtuozitate prezentă atât în repertoriul orchestrelor de muzică populară profesionale, cât și al oricărui lăutar violonist, *Lezhinka* – piesă de mare popularitate, adusă din regiunea Caucaz; diverse creații din repertoriul folclorului rusesc ca *Очи черные*, *Калинка*, *Подмосковные вечера*; piese împrumutate și adaptate în maniera interpretativă zonală din folclorul bulgăresc ca *Moravsca pletenica*, *Ktagujevcanka*, *Haiducka Pesma*⁵; sau din folclorul sârb *Suze radosnice*, *Mersedes kolo*, *Tramvaj kolo*⁶, *Kalashnicov*⁷ etc. Tot în acest grup includem *freilihul*, *huserul* și *șaiorul*, care au pătruns în repertoriul instrumental tradițional prin intermediul lăutarilor evrei⁸.

În prezent piesele de virtuozitate sunt create de muzicieni profesioniști locali care continuă tradiția lăutărească. Aceste piese pot fi destinate în exclusivitate pentru vioară sau preluate din alte repertorii. Spre exemplu, piese semnate pentru acordeon de Marcel Budală, Vasile Pandulescu (România), Petre Baranciuc, Timofei Trigubenco ș. a; piese din repertoriul trompetiștilor Ion Carai, Valeriu Hanganu, Vladimir Duminiță, Adam Stângă, Vladimir Gronic ș. a; din repertoriul vocaliștilor Gabi Lunca, Romica Puceanu, Nelu Ploieșteanu (România), Nicolae Sulac, care sunt interpretate cu diverse prilejuri.

După criteriul *funcțional* repertoriul pentru vioară din zona de nord poate fi divizat în două mari grupuri⁹:

1.1. Creații rituale din cadrul obiceiurilor calendaristice:

a) din perioada de iarnă: *Sara bună* – urare de an nou, *Căluțul*, *Ursul*, *Malanca*, *Capra*;

b) din perioada de primăvară-vara: *Jocul drăgaicelor*, *Jocul călușarilor*.

1.2. Creații rituale din ceremonialul nupțial¹⁰: *de îmbrăcat mireasa, la legatul miresei și jocul, la jelea miresei, la datul mâinii miresei, la scos dansul, în jurul miresei, de scoaterea zestrei, când se scoate mireasa din casa, de scos nunta din casa, vivat, de masă, de cântat pe drum;*

2. Creații nonrituale de dans, melodii de doină, cântece propriu-zise, cântece de joc, spre exemplu: *Doina, Șapte săptămâni de post, Cine nu știe ce-i dragostea, Cântă un cuc în vârful de nuc, Sârba hop lele hop, Sârba iepurilor* etc.

După criteriul *diacronic* putem delimita convențional două tipuri de creații ce aparțin:

– stratului *vechi* (de origine țărănească). Materialul nostru folcloric include o mare parte anume de astfel de creații. Ne referim la muzica rituală, melodii de cântec liric, într-o anumită măsură doina și muzica de joc;

– stratului *nou* cu câteva ramificații. În primul rând ne referim la muzica de influență occidentală, de café-concert, promovată de mari violoniști ai timpului, precum Floarea Cioacă, Ion Drăgoi, Ion Stoican, Ion Albeșteanu, Isidor Burdin, Serghei Lunchevici, Dumitru Blajinu, Nicolae Botgros, etc., preluată ulterior de către lăutarii din zona de nord.

În al doilea rând, *muzica modernă de sorginte folclorică*, tratată prin intermediul tehnicii electronice, ne referim în special la interpretarea la instrumentele electronice și reproducerea la calculator. Tot aici includem și creațiile folclorice prelucrate în stilul muzicilor contemporane, precum jazz, pop etc., pe care le realizează cu succes generațiile tinere de lăutari violoniști. Printre aceștia vom numi pe M. Ștefăneț, B. Popov, I. Strugaru, Il. Ciobanu, V. Cațâr, V. Ștefăneț etc.

În repertoriul muzical pentru vioară din zona de nord a Republicii Moldova există creații care au titlu ce indică spre un anumit subiect¹¹. Spre exemplu, melodiile preluate din doinele vocale, din cântecul liric, un șir de dansuri care la rândul lor prin titlu dezvăluie diferite înțelegeri, imagini, persoane și ființe: *Frumușica, Garofița, Coșeru, Prășăzelu, Chiriatic, Barza, Cireșu, Fudula, Ciopârlanu, Piperu, Încălcita, Moșnegeasca, Opinca, Țărăneasca, Porumbelu, Ciuperca* etc.

Un alt grup îl constituie melodiile fără subiect, dar care indică spre o anumită categorie folclorică, spre exemplu, creațiile de tip *horă, sârbă, bătută, ostropăț, husar, hang, joc* etc.¹²

După *sursa primă de execuție* repertoriul tradițional pentru vioară din zona de nord conține¹³:

– creații de origine instrumentală. Aici putem numi melodiile de doină instrumentală, melodiile de dans, marșuri, vivaturi, melodii *de ascultare* – horă, sârbă, bătută, etc.

– creații de origine vocală¹⁴, respectiv melodiile de *cântec al miresei, cântec al nunului, cântec al soacrei, cântec de pahar* etc. din ceremonialul nupțial, melodii de doine vocale, romanțe, cântece propriu-zise ca *Cine nu știe ce-i dorul, Cântă un cuc în vârful de nuc* etc.¹⁵

Un alt criteriu de clasificare al repertoriului pentru vioară din zona de nord este cel sincron, care presupune delimitarea creațiilor folclorice pe zone, în funcție de

genuri, specii, categorii. Printre aceste melodii sunt: *Hora Gasparenilor, Bătuta din Briceni, Hora mare de la Adâncata, Sârba de la Edineț, Hangul de la Coteala, Hora din Glodeni, Hora ca la Edineț, Țărăneasca din Coteala, Sârba din Căprești, Hangul din Lipcani, Dansul Cotelenilor, Bătuta din Coteala, Bătuta din Dondușeni, Hangul din Lipcani, Hora de la Pererăta, Hangul din Râșcani, Hora din Sărata, Hangul de la Coteala, Sârba din Chetrosu, Sârba de la Drochia, Hora și Sârba din Grinăuți* etc.

Factorul social a influențat considerabil și din acest punct de vedere repertoriul tradițional pentru vioară din zona de nord. Aceasta se explică prin îmbogățirea sa cu creații instrumentale și vocale adaptate în variantă instrumentală din alte zone folclorice românești. Spre exemplu, *Joc de doi* – Banat, *Mărioară de la Gorj, Marie și Mărioară* – Oltenia, *Bun îi vinu ghiurghiului* – Dobrogea etc.¹⁶

După criteriul *aplicativ* repertoriul tradițional pentru vioară din zona de nord îl putem diviza în două mari grupe: a) melodii de ascultare, b) melodii de joc¹⁷.

Așadar, varietatea funcțională, semantică și structurală a creațiilor muzicale ce reprezintă repertoriul tradițional pentru vioară din zona de nord, determină elaborarea unui sistem de clasificare cu criterii orientate spre o anumită latură distinctă a acestor creații, sistem care va oferi o imagine clară a repertoriului și soluționarea unor probleme legate de evoluția acestuia și importanța lui în cultura națională.

Note și referințe bibliografice

¹ BUGHICI Dumitru. – **Dicționar de forme și genuri muzicale**. București, Editura Muzicală, 1974.

² CHISELIȚĂ Vasile. – *Probleme de clasificare a muzicii de dans din Bucovina și Basarabia // Arta*. Chișinău, Editura Epigraf, 2005. – P. 68.

³ **Arta muzicală din Republica Moldova: istorie și modernitate**. Chișinău, Grafema libris, 2009. – P. 17-374.

⁴ CHISELIȚĂ Vasile. – *Unele aspecte ale influențelor occidentale în muzica tradițională de joc din Basarabia și Bucovina // Arta*. Chișinău, Editura Epigraf, 2004. – P. 61-71.

⁵ Creații împrumutate și adaptate din repertoriul acordeonistului bulgar Bora Dugic.

⁶ Creații împrumutate și adaptate din repertoriul acordeonistului sârb Senisa Tufegd-zici.

⁷ Creație împrumutată și adaptată în repertoriul violonistic din zona de nord din repertoriul formației conduse de Goran Bregovici.

⁸ CHISELIȚĂ Vasile. – *Rezonanțe culturale evreiești în muzica tradițională de dans din Moldova și Bucovina // Republica Moldova – Casa noastră comună. Materialele conferinței republicane științifico-practice*. Chișinău, 21 august 2006. – P. 97-107.

⁹ NICOLA Ileana, SZENIC Iona, MĂRZA Traian. – **Curs de folclor muzical**. Partea I. București, Editura Didactică și Pedagogică, 1963. – P. 5-174.

¹⁰ BADRAJAN Svetlana. – **Muzica în ceremonialul nupțial din Basarabia. Cântecul miresei**. Chișinău, Editura Epigraf, 2002. – P.16- 42.

¹¹ ФЛОРИЯ Елеонора. – **Музыка народных танцев Молдавии**. Кишинев, „Штиинца”, 1983. – P. 23.

¹² CHISELIȚĂ Vasile. – **Muzica instrumentală din nordul Bucovinei. Repertoriul de flaut**. Chișinău, „Știința”, 2002. – P. 10-28.

¹³ OPREA Gheorghe, AGAPIE Larisa. – **Folclor muzical românesc**. București, Editura Didactică și Pedagogică, 1983. – P. 156-157.

¹⁴ ЦЫРКУНОВА С. – *О принципах систематизации жанров молдавского песенного фольклора // Музыкальное искусство Советской Молдавии*. Кишинев, 1984.

¹⁵ ЦЫРКУНОВА С. – *О строении жанровой системы молдавского песенного фольклора. Методика классификации песенных жанров молдавского народного творчества // Методика классификации песенных жанров молдавского фольклора. Анализ функций и связей между ними*. Кишинев, 1984.

¹⁶ SULIȚEANU Ghizela. – **Muzica dansurilor populare din Muscel-Argeș**. București, Editura Muzicală, 1976.

¹⁷ GEORGESCU Corneliu Dan. – **Jocul popular românesc**. București, Editura Muzicală, 1984. – P. 7-107.

THE CLASSIFICATION APPROACH FOR THE VIOLIN REPERTOIRE FROM FOLK
AREA OF NORTHERN PART OF MOLDOVA

Abstract

Thus, the functional, semantic and structural diversity of musical creation which represents the traditional repertoire for the violin in the north part of the country, determines the development of a method with some side-oriented criteria to a specific distinct edge of these creations, a system that will offer a clear point of view towards repertory and will resolve some issues regarding its evolution and its importance in national culture.

Doctorand,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice.

**PATRIMONIUL CULTURAL AL REPUBLICII MOLDOVA ÎN EDIȚII
ENCICLOPEDICE. REPERE TEORETICE ȘI METODOLOGICE**

Ion XENOFONTOV

Rezumat

În contextul reanimării școlii enciclopedice din Republica Moldova se constată necesitatea stringentă de a aplica noi metode, principii, clasificări științifice, dimensiuni inerente lucrărilor cu profil enciclopedic. Ținând cont de practica internațională în domeniul elaborării lucrărilor enciclopedice se propun unele repere teoretice și metodologice referitoare la întocmirea articolelor enciclopedice pentru patrimoniul cultural al Moldovei.

Partea I. Rolul enciclopediilor în universul cunoașterii: preliminarii și excurs istoric

Reflecții prealabile. Omul a simțit dintotdeauna necesitatea să adune, să selecteze, să organizeze, să îndrume și să reutilizeze cunoașterea, ori acest lucru este asigurat prin intermediul enciclopediilor. Exegeții au remarcat, pe bună dreptate, că enciclopediile, prin transmiterea complexului de cunoștințe și inovații, constituie veriga ce asigură legătura dintre generații. Implicit prin această filiație autorii, precum și acei care au contribuit la realizarea *actului cultural și științific* își rezervă un loc aparte în istorie și în palmaresul realizărilor științifice. Dorința de a ști, de a înțelege a propulsat omenirea din cele mai vechi timpuri, iar enciclopediile constituie o forță ce consolidează și teaurizează realizările oamenilor de știință, perpetuându-le pentru alte generații. Informațiile enciclopedice contribuie în mod direct la formarea unei personalități erudite, cu un fond inestimabil de *cunoștințe*. A. Huxley considera enciclopedia drept „mintea unui nebun erudit, îmbâcsită de idei corecte, dar fără nici o altă legătură între ele decât că toate încep cu aceeași literă” sau „fantastice vrafuri de fapte stivuite laolaltă numai în virtutea hazardului alfabetic”¹.

Cu alte cuvinte, accelerarea fenomenelor și proceselor istorice, profunzimea schimbărilor din lumea contemporană au drept rezultat creșterea progresivă a volumului informațiilor, astfel încât omul poate fi nu doar copleșit, ci și derutat de volumul mare și de torentul vertiginos al informațiilor. De aceea lucrările enciclopedice ce oferă informații veridice, sistematizate, ierarhizate, sunt surse absolut necesare pentru o informare rapidă, obiectivă, clară, precisă și verificabilă. În acest cadru al realităților cotidiene, dezvoltate în contextul unei *societăți bazate pe cunoaștere*², se înscrie și necesitatea firească de revitalizare a școlii enciclopedice din Republica Moldova.

Din punct de vedere etimologic, cuvântul *enciclopedie* provine de la grecescul *εγκυκλοπαίδεια* – *egkyklios* „ansamblul științelor” și *paideia* – „educație, învățătură”. Există mai multe definiții atribuite lucrărilor de tip enciclopedic. Conform Dicționarului Explicativ Ilustrat al Limbii Române, *enciclopedia* este definită ca un tip de lucrare lexicografică de proporții mari, care tratează sistematic termeni de bază (nume